

“Затверджую”

Віце-президент

Національної академії наук України
академік НАН України В.Д. Походенко

2003

СТАТУТ
ІНСТИТУТУ БОТАНІКИ ім. М.Г. ХОЛОДНОГО
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ
(нова редакція)

Київ – 2003

I. Загальні положення

1. Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного Національної академії наук України є науковою державною бюджетною неприбутковою установою, що перебуває у віданні Національної академії наук України.

2. Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України засновано у вересні 1921 р. як Ботанічний кабінет і Гербарій Всеукраїнської Академії наук.

3. Інститут входить до складу спеціалізованого відділення НАН України. Переведення Інституту з одного відділення до іншого визначається Президією НАН України за клопотанням Вченої ради Інституту та за погодженням з відповідним відділенням НАН України.

4. Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України є установою з правами юридичної особи, має круглу печатку зі своїм найменуванням, інші печатки та штампи, необхідні для ведення діловодства, бюджетні та поточні рахунки, в тому числі валютний. У своїй діяльності він керується чинним законодавством, Статутом Національної академії наук України, основними принципами діяльності та іншими нормативними актами Національної академії наук України та цим статутом. Статут Інституту є основним актом, яким регулюється вся його діяльність.

5. Інститут здійснює оперативне управління основними фондами та оборотними коштами, іншим майном, закріпленим за ним НАН України на умовах безстрокового користування без права зміни форми його загальнодержавної власності в порядку, встановленому Законом України “Про особливості правового режиму майнового комплексу Національної академії наук України”.

6. Економічну основу діяльності Інституту становлять бюджетне фінансування, яке має дві складові:

– загальний фонд, що містить обсяг надходжень на фінансування фундаментальних науково-дослідних робіт, цільових наукових і науково-

технічних програм, проектів, тем та ініціативних розробок;

– спеціальний фонд, який складається із коштів, отриманих за виконання господарських робіт, за проведення економічної, в тому числі зовнішньоекономічної діяльності за профілем Інституту та набутих іншим шляхом, не забороненим законом.

Інститут розпоряджається фінансовими ресурсами, забезпечуючи максимальну економію коштів та цільове їх використання, а також своєчасні розрахунки в рамках використання бюджетних коштів з установами банку, постачальниками, співвиконавцями і іншими організаціями.

Інститут за дозволом Президії НАН України і в межах його кошторису будує, купує, бере та здає в оренду в Україні і за її межами будь-яке майно згідно з діючим законодавством. Здійснює будівництво, реконструкцію, а також капітальний ремонт своїх основних фондів і оперативну діяльність з матеріально-технічного забезпечення науково-дослідних робіт. Сприяє поліпшенню житлових та культурно-побутових умов працівників, при наявності необхідних коштів бере участь у будівництві житлових будинків.

Інститут не рідше одного разу на 5 років звітує про свою наукову і науково-організаційну діяльність перед загальними зборами спеціалізованого відділення НАН України та Президією Національної академії наук України в разі потреби.

Місцезнаходження Інституту і його юридична адреса: Україна, 01601, м.Київ-1, вул. Терещенківська, 2.

II. Наукова, науково-організаційна та господарська діяльність Інституту

7. Головним завданням Інституту є здійснення фундаментальних та прикладних досліджень у галузях флористики та систематики рослин і грибів, мікології, ліхенології, бріології, альгології, геоботаніки, музейознавства, екології фітосистем, космічної та клітинної біології, фітогормонології рослинних і грибних організмів, поширення останніх на Земній кулі, роль у природі та житті людини, а також сприяння науково-технічному, соціально-економічному і

духовному розвитку України.

8. З цією метою Інститут:

8.1. Вивчає структурно-функціональні особливості рослинних та грибних організмів і встановлює механізми асиміляційних, дисиміляційних, індуктивних, регуляційних та репродуктивних процесів, що відбуваються в цих організмах залежно від їх будови та умов існування. Веде на території України моніторинг за видовим складом рослин та грибів і прогнозує його зміни в залежності від зміни екологічних факторів. Вивчає рослинний покрив України у нерозривному зв'язку з рослинністю планети, встановлює закономірності його трансформацій у часі й прогнозує зміни в майбутньому, визначає об'єкти природи, які мають охоронятися, й проводить їх поглиблене дослідження.

Вивчає біологію рослинної клітини в умовах космічного польоту, з'ясовує механізм дії мікрогравітації на клітинному і молекулярному рівнях та можливості адаптації клітин до впливу цього фактора.

Розробляє основні напрями досліджень Інституту, подає їх на затвердження у встановленому порядку. При визначенні наукової тематики враховуються рішення загальних зборів, Президії, відповідного відділення НАН України, а також рекомендації наукової ради з проблем ботаніки та мікології.

8.2. Складає, затверджує і виконує плани науково-дослідних робіт, розв'язує питання їх матеріально-технічного і фінансового забезпечення. Залучає до виконання науково-дослідних і експериментальних робіт міністерств, відомств, споріднених установ і організацій.

8.3. Сприяє практичному застосуванню у народному господарстві України наукових досягнень фітобіології та мікології.

8.4. Вивчає та узагальнює досягнення світової науки за профілем Інституту. Розробляє прогнози у галузі фітобіології та визначає найактуальніші й перспективні напрями досліджень. Бере участь у роботі наукових рад з проблем за профілем Інституту, або в разі необхідності в установленому НАН України порядку створює відповідні ради як базова або головна організація з метою координації наукових досліджень, надання науково-методичної допомоги

установам і ВУЗам України у розвитку наукових досліджень і підготовці наукових кадрів. Розробляє прогнози та проводить експертизу з напрямів ботаніки та мікології.

8.5. Організує, проводить та бере участь у конкурсах наукових робіт (проектів, заявок), і за результатами конкурсу забезпечує виконання відповідних досліджень.

8.6. Проводить конференції, наради, симпозіуми, виставки, наукові школи, в тому числі міжнародні за профілем своєї діяльності, здійснює пропаганду досягнень ботаніки і мікології, сприяє поширенню наукових знань.

8.7. Здійснює інформаційну та видавничу діяльність, яка полягає у виданні наукових і науково-популярних журналів, препринтів, малотиражних видань, матеріалів конференцій та нарад, а також всіляко сприяє публікації праць співробітників Інституту у вітчизняних та закордонних журналах і виданню монографій у вітчизняних та закордонних видавництвах. Інститут має право на свою видавничу та поліграфічну базу, заснування нових наукових видань.

Здійснює обмін друкованими виданнями з науковими установами, вищими учбовими закладами, інформаційними центрами, бібліотеками і музеями в Україні й за кордоном.

8.8. Відповідно до законодавства України, проводить конкурси на заміщення вакантних посад наукових співробітників, атестує працівників Інституту.

8.9. Створює у встановленому порядку спеціалізовані вчені ради по захисту кандидатських і докторських дисертацій.

8.10. Здійснює підготовку наукових кадрів через аспірантуру, докторантуру, стажування, в тому числі за кордоном, а також через спільні з ВУЗами кафедри та інші форми.

8.11. Щорічно готує звіт про свою діяльність.

8.12. Забезпечує високу якість досліджень, систематичне нагромадження і узагальнення наукових результатів, створення умов для реалізації творчих можливостей наукового колективу та соціальний захист працівників.

8.13. Самостійно розробляє структуру і штатний розпис і затверджує його в установленому в НАН України порядку. Вирішує питання застосування колективних, контрактних та інших форм оплати праці, дозволяє працівникам Інституту роботу за сумісництвом з метою реалізації у виробництві об'єктів їх наукових досягнень.

8.14. Створює в разі потреби або розформовує структурні підрозділи, які перебувають на державному бюджеті, працюють за завданням Інституту і які не є юридичними особами. Згадані підрозділи входять до структури Інституту.

8.15. Преміює працівників відповідно до положення Інституту про преміювання, здійснює інші види стимулювання праці співробітників Інституту.

8.16. Укладає у встановленому порядку угоди і договори про наукове та науково-технічне співробітництво з організаціями, в тому числі зарубіжними й міжнародними, здійснює зовнішньоекономічну діяльність. Здійснює співробітництво з зарубіжними науковими організаціями в межах міждержавних угод, програм міжнародного співробітництва Національної академії наук України та прямих двосторонніх угод між Інститутом і зарубіжними науковими установами, проводить спільні науково-дослідні роботи за контрактами, здійснює обмін вченими, стажерами, здобувачами вчених ступенів на прямій безвалютній основі та з фінансуванням через фонди і спонсорів. В порядку, встановленому чинним законодавством та нормативними актами НАН України, вирішує питання про вступ до спілок, асоціацій та ведення інших форм спільної діяльності з організаціями та підприємствами, включно із закордонними.

8.17. Здійснює зовнішньоекономічну діяльність безпосередньо або через інші зовнішньоекономічні організації, зокрема:

- створює спільні науково-технічні виробничі колективи з організаціями зарубіжних країн, які не є юридичними особами;
- виконує науково-дослідні та проектно-конструкторські роботи за контрактами з зарубіжними установами, організаціями і фірмами;
- імпортує прилади, обладнання, машини, вироби, реактиви, матеріали та інші товари для забезпечення наукових потреб колективу Інституту в

межах діючого законодавства.

8.18. Набуває майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності (науково-дослідні, дослідно-конструкторські розробки, винаходи тощо) у встановленому законом порядку, в тому числі відповідно до угоди зі своїми науковими співробітниками, котрі як автори є суб'єктами права на об'єкти інтелектуальної власності, які створені в Інституті.

8.19. Має право згідно з чинним законодавством реалізовувати на внутрішньому і зовнішньому ринках об'єкти інтелектуальної власності, що йому належать, а також зразки і малі серії приладів, устаткування, матеріалів та іншої наукоємкої продукції, надавати науково-технічні послуги, здійснювати рекламні заходи.

8.20. З метою застосування наукових розробок у виробництві за дозволом Президії НАН України може виступати учасником і засновником підприємств зі змішаною формою власності, до статутних фондів яких передаються належні Інституту майнові права, і одержувати відповідні прибутки від їх діяльності, а також використовує інші форми зв'язку науки з виробництвом. Згадані прибутки використовуються для розвитку виробництва та науково-дослідницької діяльності.

8.21. Здійснює заходи з найефективнішого використання встановлених в Національній академії наук України систем оплати праці з метою підвищення матеріальної зацікавленості працівників як у результатах своєї праці, так і у загальних результатах роботи Інституту, забезпечує економне і раціональне витрачання фонду заробітної плати та своєчасні розрахунки з працівниками. Створює фонди соціального захисту науковців відповідно до чинного законодавства.

8.22. Має право в порядку, встановленому законодавством, на укладання договорів оренди майна, нерухомого та рухомого, що обліковується на балансі Інституту, а також договорів продажу майна.

9. Належні Інститутіві права реалізуються його директором, Вченою радою, а також, за встановленим розподілом обов'язків між членами керівництва

Інституту, іншими службовими особами Інституту.

III. Статут і структура Інституту

10. Структурними підрозділами Інституту є філія, науковий відділ, лабораторія, бібліотека, гербарій, управлінські й науково-допоміжні служби. Для обговорення теоретичних та експериментальних наукових проблем в Інституті можуть створюватися сектори, що об'єднують близькі за профілем відділи. Сектор очолює один із членів дирекціїт або завідуючих відділом. Структура Інституту розробляється дирекцією, розглядається Вченою радою і затверджується Відділенням загальної біології.

11. У підпорядкуванні Інституту можуть бути організації (підприємства) з правом юридичної особи, які створюються для забезпечення наукової діяльності Інституту за рішенням Президії НАН України і діють на підставі статуту, який затверджується і реєструється у встановленому в НАН України порядку. Структурні підрозділи, що не мають прав юридичної особи, працюють за положеннями, затвердженими наказом директора Інституту за погодженням з Вченою радою Інституту.

12. Керівники філій і наукових підрозділів Інституту обираються Вченою радою Інституту і затверджуються Президією НАН України за погодженням з бюро Відділення загальної біології НАН України.

13. Завідувачі наукових відділів, головні, провідні, старші наукові, наукові і молодші наукові співробітники обираються за конкурсом або за підсумками чергової атестації. Критерії та вимоги до наукових співробітників розробляються Вченою радою з урахуванням типових положень Національної академії наук про їх права та службові обов'язки. Завідувачі науковими відділами і головні наукові співробітники затверджуються на посадах Президією НАН України, провідні наукові співробітники – бюро відповідного відділення НАН України.

14. Завідувач наукового підрозділу відповідає за його наукову, науково-організаційну та матеріально-технічну діяльність, напрям роботи і виконання

плану науково-дослідних робіт, якість і строки досліджень, добір, розподіл і підготовку кадрів, забезпечує активну видавничу діяльність, зарубіжні зв'язки, участь в комплексних дослідженнях, додержання трудової дисципліни, правил техніки безпеки і виробничої санітарії у підрозділі.

15. Суб'єктами наукової діяльності Інституту є наукові працівники, які відповідно до конкурсних і атестаційних вимог, трудового договору (контракту) професійно займаються науковою або науково-організаційною діяльністю та мають відповідну кваліфікацію (науковий ступінь та вчене звання), підтверджену результатами атестації.

16. Основними формами підготовки кадрів в Інституті є аспірантура та докторантура. Дисертації можуть виконуватись і шляхом оформлення здобувача. Наявність відповідного наукового ступеня або вченого звання є кваліфікаційною вимогою для зайняття науковими працівниками відповідної посади.

IV. Управління Інститутом

20. Управління Інститутом здійснює директор, який обирається таємним голосуванням на зборах колективу наукових працівників терміном на 5 років з числа провідних учених. Це обрання підтверджується таємним голосуванням відповідного відділення НАН України та затверджується Президією НАН України. У випадку, коли обрання директора не відбулося, Президія НАН України може призначити директора Інституту на термін до 2 років.

21. Директор:

- вирішує питання діяльності Інституту відповідно до статутних завдань;
- представляє наукову установу в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах, організаціях усіх форм власності;
- відповідає за результати діяльності Інституту перед Президією НАН України;
- в межах своєї компетенції видає накази і розпорядження;

- визначає функціональні обов'язки працівників;
- призначає частину складу Вченої ради Інституту;
- звітує щорічно перед колективом наукових працівників про свою діяльність;
- забезпечує додержання законності і державної дисципліни в діяльності Інституту;
- керує розробленням основних напрямів науково-дослідних робіт, тематичного плану Інституту, а також планів підготовки наукових кадрів, видання наукових праць, проведення нарад і конференцій, фінансування, матеріально-технічного забезпечення, будівництва і в разі потреби виносить їх на затвердження Відділенням загальної біології НАН України;
- організує і контролює виконання планів науково-дослідних робіт і рішень Президії НАН України, перевіряє роботу підрозділів і окремих співробітників Інституту;
- забезпечує укомплектування Інституту кваліфікованими кадрами, сприяє підвищенню кваліфікації співробітників;
- забезпечує координацію робіт та наукове співробітництво з іншими установами та організаціями України, що проводять дослідження в галузі фітобіології і мікології;
- керує діяльністю Вченої ради Інституту;
- укладає з профспілковим комітетом колективний договір про вирішення соціальних питань та виконання заходів з охорони праці і забезпечує їх фінансуванням та матеріально-технічними ресурсами;
- керує міжнародними науковими зв'язками Інституту;
- подає Президії НАН України і Відділенню загальної біології НАН України звіти про результати наукової діяльності Інституту;
- забезпечує свободу наукової творчості, широку гласність, залучення молоді до творчої роботи;

- порядкує фінансами і матеріально-технічними ресурсами Інституту;
- встановлює і змінює посадові оклади в межах наявного фінансування та у відповідності до діючих постанов Президії НАН України, Кабінету Міністрів та Верховної Ради України;
- затверджує тематичні плани робіт Інституту та робочі плани підрозділів, укладає господарчі договори з іншими організаціями;
- розробляє структуру і штатний розклад Інституту та подає його на затвердження в установленому в НАН України порядку;
- затверджує розпорядок роботи Інституту;
- відповідно до трудового законодавства директор має право приймати на роботу, переміщувати, звільняти і направляти у відрядження співробітників Інституту, вживати заходів заохочення співробітників та накладати дисциплінарні стягнення;
- проводить конкурси на заміщення вакантних посад наукових співробітників, затверджує рішення Вченої ради Інституту з результатів конкурсів, приймає рішення за результатами атестації аспірантів і докторантів, переводить аспірантів з одного виду аспірантури до іншого, вносить зміни до планів прийому до аспірантури і докторантури за спеціальностями;
- видає накази, розпорядження, затверджує положення та інструкції, видає співробітникам Інституту характеристики;

22. Директор Інституту реалізує права і виконує обов'язки, зафіксовані в даному Статуті, без спеціальних на те доручень, а також має право делегувати їх іншим службовим особам відповідними наказами.

23. Заступників директора Інституту з наукової роботи і вченого секретаря призначає директор за погодженням з Вченою радою Інституту та Відділення НАН України, затверджує Президія НАН України. Заступника директора Інституту з загальних питань призначає директор Інституту з погодженням з Управлінням справами НАН України і затверджує Бюро Президії НАН України.

24. Дирекція є колегіальним органом, до якого входять директор, його заступники та вчений секретар. На засіданнях дирекції формується колективна думка адміністрації щодо основних питань управління діяльністю Інституту.

25. Інститут може мати почесного директора, радника дирекції, яких призначає Президія НАН України. Почесним директором може бути дійсний член НАН України після досягнення 65-річного віку та звільнення від обов'язків директора Інституту, який тривалий час очолював Інститут, зробив видатний внесок у науку, організацію наукових досліджень та розвиток Інституту, під керівництвом якого Інститут займав провідне місце в певній галузі науки і досяг значних успіхів у підготовці кадрів й реалізації результатів досліджень. Дійсні члени, члени-кореспонденти НАН України після досягнення 65-річного віку можуть, за їх бажанням, бути призначені радниками при дирекції.

26. Дирекція з профспілковою організацією укладає колективний договір, який детально регламентує взаємовідносини трудового колективу та адміністрації відповідно до Закону України “Про колективні договори і угоди”.

27. Вчена рада Інституту є колегіальним дорадчим органом управління науковою діяльністю Інституту. Вчена рада приймає рішення та виробляє рекомендації в межах своєї компетенції, яку визначає Статут Інституту. Головою Вченої ради є за посадою директор Інституту, заступником голови – заступник директора Інституту з наукової роботи, секретарем – учений секретар Інституту. Кількісний склад членів Вченої ради - 27 осіб.

Не менше як три чверті складу Вченої ради обираються таємним голосуванням на зборах колективу наукових працівників Інституту, а решта її членів призначається наказом директора Інституту. До складу Вченої ради входять всі члени НАН України (академіки та члени-кореспонденти), які працюють в Інституті, почесний директор, директор, його заступники і вчений секретар (за посадою) Інституту. Решта членів Ради обирається з числа провідних учених Інституту прямим таємним голосуванням. З метою представництва інтересів трудового колективу до складу Вченої ради може входити голова профспілкового комітету Інституту (за згодою).

28. Для організації виборів Вченої ради і проведення таємного голосування директор призначає комісію зі складу наукових працівників, яка готує бюлетені, списки кандидатів, уточнює списки наукових працівників на момент проведення виборів, визначає дату виборів. Лічильна комісія обирається на зборах наукових працівників Інституту.

29. Кандидат у члени Вченої ради вважається обраним, якщо він отримав найбільшу кількість голосів, але не менше половини голосів присутніх наукових співробітників. Кожен виборець зобов'язаний залишити у бюлетені кількість кандидатів, яка не перевищує кількість вакансій, в іншому разі бюлетень вважається недійсним.

30. Обов'язки голови Вченої ради в разі відсутності директора виконує його заступник з наукової роботи, який за наказом виконує обов'язки директора.

31. Вчена рада обирається на термін повноважень директора Інституту. Протягом цього часу можуть бути проведені додаткові вибори до Вченої ради, які мають відображати структурні та кадрові зміни в Інституті.

32. Вчена рада Інституту:

- визначає перспективні напрями наукової і науково-організаційної роботи;
- здійснює наукову оцінку тематики та результатів науково-дослідних робіт;
- розглядає та затверджує поточні плани наукових досліджень;
- затверджує теми дисертацій здобувачів та аспірантів, їх наукових керівників (консультантів);
- затверджує результати атестацій наукових працівників;
- обирає за конкурсом на вакантні посади наукових працівників;
- в межах своєї компетенції розглядає питання про присвоєння вчених звань;
- обговорює наукові доповіді фахівців в галузі фітобіології та мікології на розширених засіданнях з запрошенням співробітників Інституту та інших науково-дослідних закладів;
- розглядає питання, пов'язані з удосконаленням структури Інституту, координації та наукового співробітництва з іншими організаціями та установами; проведення нарад і конференцій; міжнародного наукового

співробітництва Інституту; науково-видавничої діяльності, зокрема, роботи “Українського ботанічного журналу” та журналу “Альгологія”; висування видатних наукових праць, наукових відкриттів та винаходів для присудження премій та медалей, в тому числі міжнародних; висунення та обговорення кандидатур на посаду директора Інституту; висування кандидатів у дійсні члени (академіки) і члени-кореспонденти НАН України; аналізує стан реалізації наукових досліджень, їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення, підготовки наукових кадрів; ухвалює програми, проекти науково-дослідних робіт, річний звіт про наукову роботу Інституту; рекомендує кандидатури на призначення заступником директора з наукової роботи, вченого секретаря, головних редакторів та членів редколегій наукових видань Інституту.

33. Вчена рада Інституту збирається на засідання не рідше одного разу на місяць. Робота Ради планується щоквартально.

34. Для попередньої підготовки матеріалів на розгляд Ради, проектів її рішень, а також забезпечення гласності і контролю за діяльністю адміністрації з боку наукової громадськості при Вченій раді створюються постійні або тимчасові комісії. Перелік і персональний склад постійних комісій затверджуються Вченою радою щорічно у залежності від актуальності тих чи інших питань діяльності Інституту. Вчена рада затверджує також Положення про комісії, які регламентують основні питання їх роботи.

35. Вчена рада не рідше одного разу на рік заслуховує звіти керівників служб про фінансову, кадрову, бібліотечну, інформаційну і господарську діяльність і на основі цих звітів оцінює їх діяльність.

36. Вчена рада має право приймати рішення, якщо на засіданні присутні не менше половини її спискового складу, за винятком випадків розгляду кадрових питань, висування робіт на здобуття премій і медалей та інших питань, де є обов'язковою присутність не менше 2/3 складу Вченої ради. Рішення Вченої ради вважається прийнятим, якщо за нього голосувало понад 50% присутніх членів Вченої ради. Рішення приймаються відкритим або таємним (за визначенням

Вченої ради) голосуванням.

V. Реорганізація і ліквідація Інституту

37. Реорганізація або ліквідація Інституту проводиться Президією НАН України за поданням бюро відповідного відділення та віце-президента НАН України.

При ліквідації Інституту його майно переходить у розпорядження Президії НАН України.

В.о. директора Інституту ботаніки
ім. М.Г. Холодного НАН України д.б.н.

С.Я. Кондратюк

Статут зареєстровано в юридичному відділі Президії НАН України.

Реєстраційний № 17/1132 від "07" 11 2003 р.

Начальник юридичного відділу

С.М. Черновська

“Затверджую”

Віце-президент
Національної академії наук України
академік НАН України В.Д. Походенко

 _____ 2004 р.

ЗМІНИ ДО СТАТУТУ
ІНСТИТУТУ БОТАНІКИ ім. М.Г. ХОЛОДНОГО
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ,
ЗАРЕЄСТРОВАНОГО 7.10.03 № 17/1132

м. Київ -2004

**Пункт 20 Статуту Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного
НАН України викласти в такій редакції:**

“ 20. Управління Інститутом здійснює директор, який обирається загальними зборами Відділення загальної біології НАН України з урахуванням думки загальних зборів колективу наукових працівників Інституту терміном на 5 років з числа провідних учених і затверджується Президією НАН України. У випадку, коли обрання директора не відбулося, Президія НАН України може призначити директора Інституту на термін до 2 років.”

Директор Інституту ботаніки
ім. М.Г. Холодного НАН України
чл.-кор. НАН України

Я.П. Дідух

Зміни до Статуту зареєстровано в юридичному відділі Президії НАН України.

Реєстраційний № 17/1193 від “14” травня 2004 р.

Начальник юридичного відділу

С.М. Черновська